

บทที่ 3

การวิเคราะห์รายการค้า

กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน มีผลทำให้สินทรัพย์ หนี้สิน และส่วน
ของเจ้าของเปลี่ยนแปลงไป เช่น กิจการขายสินค้าไปเป็นเงินสด มีผลทำให้สินทรัพย์ในรูปของ
เงินสดเพิ่มขึ้น และสินทรัพย์ในรูปของสินค้าลดลง หรือกิจการรับชำระหนี้จากลูกหนี้ มีผลทำให้
สินทรัพย์ในรูปของเงินสดเพิ่มขึ้น และสินทรัพย์ในรูปของลูกหนี้ลดลง กิจกรรมทางเศรษฐกิจ
ของกิจการที่ก่อให้เกิดผลกระทบเช่นนี้เรียกว่า “รายการค้า” (business transaction)

ในบทนี้จะได้อธิบายถึงการบันทึกข้อมูลทางบัญชีซึ่งเป็นการวิเคราะห์รายการค้า
ผลกระทบของรายการค้าต่อสมการบัญชี

การวิเคราะห์รายการค้า

สมการบัญชี สินทรัพย์ = หนี้สิน + ส่วนของเจ้าของ

เมื่อมีรายการค้าเกิดขึ้นอันมีผลกระทบต่อสินทรัพย์ หนี้สิน และส่วนของเจ้าของจึง
จำเป็นต้องวิเคราะห์ว่ารายการค้ามีผลทำให้สินทรัพย์ หนี้สิน และส่วนของเจ้าของเปลี่ยนแปลง
ไปอย่างไรบ้าง รวมทั้งผลกระทบต่อรายได้ที่ทำให้ส่วนของเจ้าของเพิ่มขึ้น และค่าใช้จ่ายที่ทำให้
ส่วนของเจ้าของลดลง ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างรายการที่เกิดขึ้นในกิจการ ร้านซักรีดสุขสันต์ ใน
ระยะเวลา 1 เดือน เริ่ม 1 มกราคม 2535 - 31 มกราคม 2535

(1) นาย ก. นำเงินสดมาลงทุน 25,000 บาท มีผลทำให้กิจการมีสินทรัพย์ประเภท
เงินสดเพิ่มขึ้น และทุนของกิจการก็เพิ่มขึ้นด้วย
สมการบัญชีจะปรากฏดังนี้

สินทรัพย์	ทุน
เงินสด	ทุน - นาย ก.
25,000	25,000

(2) กิจการซื้อของใช้สิ้นเปลืองต่างๆเป็นเงินสด 3,000 บาท มีผลทำให้กิจการมี
สินทรัพย์ประเภทวัสดุสำนักงานเพิ่มขึ้น และมีสินทรัพย์ประเภทเงินสดลดลง สมการบัญชีจะ
เปลี่ยนไปดังนี้

	สินทรัพย์		ทุน
	เงินสด + วัสดุสำนักงาน		ทุน - นาย ก
ยอดยกมา	25,000		25,000
(2)	<u>-3,000</u>	<u>3,000</u>	<u>-</u>
คงเหลือ	22,000	3,000	25,000

(3) กิจการซื้ออุปกรณ์ชักรีดจาก ร้านชัยชนะ เป็นเงิน 14,000 บาท ตกลงชำระเงิน 15 ก.พ. 2535 มีผลทำให้กิจการมีสินทรัพย์ประเภทอุปกรณ์สำนักงานเพิ่มขึ้นและมีหนี้สินเพิ่มขึ้น สมการบัญชีจะเปลี่ยนไปดังนี้

	สินทรัพย์			หนี้สิน + ทุน	
	เงินสด + วัสดุสำนักงาน + อุปกรณ์สำนักงาน			เจ้าหนี้	ทุน - นาย ก
ยอดยกมา	22,000	3,000			25,000
(3)	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>14,000</u>	<u>14,000</u>	<u>-</u>
คงเหลือ	22,000	3,000	14,000	14,000	25,000

(4) ระหว่างเดือน กิจการได้รับเงินสด 6,200 บาท จากการรับชักรีด รายการนี้มีผลทำให้สินทรัพย์ประเภทเงินสดเพิ่มขึ้น ในขณะที่เดียวกันเงินสดที่ได้รับมานี้เป็นส่วนที่มาจากรายได้ การที่กิจการมีรายได้เกิดขึ้นมีผลทำให้ส่วนของเจ้าของเพิ่มขึ้นด้วย สมการบัญชีจะเปลี่ยนไปดังนี้

	สินทรัพย์			หนี้สิน + ทุน	
	เงินสด + วัสดุสำนักงาน + อุปกรณ์สำนักงาน			เจ้าหนี้	ทุน - นาย ก
ยอดยกมา	22,000	3,000	14,000	14,000	25,000
(4)	<u>6,200</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>6,200</u> (รายได้ค่าชักรีด)
	28,200	3,000	14,000	14,000	31,200

(5) ระหว่างเดือนจ่ายเงินสดสำหรับค่าใช้จ่ายดังต่อไปนี้ เงินเดือน 1,500 บาท ค่าเช่า 2,000 บาท ค่าน้ำ-ค่าไฟ 280 บาท รายการนี้มีผลทำให้สินทรัพย์ประเภทเงินสดลดลงและค่าใช้จ่ายที่เสียไปมีผลทำให้ส่วนของเจ้าของลดลง สมการบัญชีจะเปลี่ยนไปดังนี้

	สินทรัพย์			หนี้สิน + ทุน	
	เงินสด + วัสดุสำนักงาน + อุปกรณ์สำนักงาน			เจ้าหนี้	ทุน - นาย ก
ยอดยกมา	28,200	3,000	14,000	14,000	31,200
(5)	- 3,780				- 1,500(เงินเดือน) - 2,000(ค่าเช่า) - 280(ค่าน้ำ-ค่าไฟ)
	24,420	3,000	14,000	14,000	27,420

(6) กิจการตกลงชำระหนี้ให้เจ้าหนี้บางส่วน 3,000 บาท รายการนี้ผลทำให้สินทรัพย์ประเภทเงินสดลดลง และหนี้สินประเภทเจ้าหนี้ลดลงด้วย สมการบัญชีจะเปลี่ยนไปดังนี้

	สินทรัพย์			หนี้สิน + ทุน	
	เงินสด + วัสดุสำนักงาน + อุปกรณ์สำนักงาน			เจ้าหนี้	ทุน - นาย ก
ยอดยกมา	24,420	3,000	14,000	14,000	27,420
(6)	-3,000			-3,000	
	21,420	3,000	14,000	11,000	27,420

(7) ณ วันสิ้นเดือนตรวจนับของใช้สิ้นเปลือง ปรากฏว่ามีของเหลืออยู่คิดเป็นมูลค่า 1,400 บาท แสดงว่าในระหว่างเดือนมีการนำของใช้สิ้นเปลืองไปใช้ในการชักรีด 1,600 บาท (ซื้อมา 3,000 บาท หักจำนวนที่เหลือ 1,400 บาท) รายการนี้มีผลทำให้กิจการต้องลดยอดวัสดุสำนักงานลง 1,600 บาท และส่วนที่ใช้ไปถือเป็นค่าใช้จ่ายมีผลทำให้ส่วนของเจ้าของลดลง สมการบัญชีจะเปลี่ยนไปดังนี้

	สินทรัพย์			หนี้สิน + ทุน	
	เงินสด + วัสดุสำนักงาน + อุปกรณ์สำนักงาน			เจ้าหนี้	ทุน - นาย ก
ยอดยกมา	24,420	3,000	14,000	11,000	27,420
(7)		-1,600			-1,600(วัสดุสำนักงานใช้ไป)
	21,420	1,400	14,000	11,000	25,820

(8) นาย ก ถอนเงินไปใช้ส่วนตัว 5,000 บาท รายการนี้มีผลทำให้สินทรัพย์ประเภทเงินสดลดลง และส่วนของเจ้าของลดลงด้วย แต่การถอนใช้ส่วนตัวมิได้ถือเป็นค่าใช้จ่ายของกิจการ สมการบัญชีเปลี่ยนไปดังนี้

	สินทรัพย์			หนี้สิน + ทุน	
	เงินสด +	วัสดุ	อุปกรณ์	เจ้าหนี้	ทุน - นาย ก
ยอดยกมา	21,420	1,400	14,000	11,000	25,820
(8)	-5,000				-5,000(ถอนใช้ส่วนตัว)
	16,420	1,400	14,000	11,000	20,820

(9) นาย ก จ่ายค่าเช่าอาคารล่วงหน้า 3 เดือน เป็นเงิน 6,000 บาท การจ่ายค่าเช่าอาคารทำให้กิจการมีสิทธิในการใช้อาคารตลอดระยะเวลา 3 เดือน สิทธิในการใช้อาคารนี้ถือเป็นสินทรัพย์ของกิจการ รายการนี้มีผลทำให้สินทรัพย์ประเภทค่าเช่าล่วงหน้าเพิ่มขึ้น และสินทรัพย์ประเภทเงินสดลดลง

	สินทรัพย์				หนี้สิน + ทุน	
	เงินสด +	วัสดุ	อุปกรณ์	ค่าเช่า	เจ้าหนี้	ทุน นาย ก.
		สำนักงาน	สำนักงาน	จ่ายล่วงหน้า		
ยอดยกมา	16,420	1,400	14,000	6,000	11,000	20,820
(9)	-6,000					
	10,420	1,400	14,000	6,000	11,000	20,820

จากรายการค่าที่เกิดขึ้นทั้ง 9 ข้อ เกี่ยวกับรายการทางการเงินทั้งสิ้น ทำให้สมการบัญชีเปลี่ยนแปลงไปตามลำดับ โดยสรุปดังนี้

	สินทรัพย์				หนี้สิน + ทุน	
	เงินสด +	วัสดุ	อุปกรณ์	ค่าเช่า	เจ้าหนี้	ทุน-นาย ก.
		สำนักงาน	สำนักงาน	ล่วงหน้า		
1. นำเงินมาลงทุน	+25,000				+25,000	
2. ซื้อวัสดุสิ้นเปลือง	-3,000	+3,000				
3. ซื้ออุปกรณ์เป็นเงินเชื่อ			14,000		+14,000	
4. รับเงินค่าซักรีด	+6,200				+6,200	รายได้ค่าซักรีด
5. จ่ายค่าใช้จ่ายต่างๆ	-3,780				-1,500	เงินเดือน
					-2,000	ค่าเช่า
					-280	ค่าน้ำ-ค่าไฟ
6. ชำระหนี้ให้ผู้ขายอุปกรณ์	-3,000				-3,000	
7. โอนวัสดุสิ้นเปลืองที่ใช้ไป		-1,600			-1,600	วัสดุสำนักงานที่ใช้ไป
8. นาย ก เบิกใช้ส่วนตัว	-5,000				-5,000	ถอนใช้ส่วนตัว
9. จ่ายค่าเช่าล่วงหน้า	-6,000			+6,000		
	10,420	1,400	14,000	6,000	11,000	20,820

เมื่อสิ้นงวดหนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็น 1 เดือน 3 เดือน หรือ 1 ปี เราก็สามารถนำเหตุการณ์ทั้งหมดมาสรุปผลแล้วจัดทำรายงานทางการเงินประกอบด้วย งบกำไรขาดทุน และงบดุลดังนี้

ร้านซักรีด สุขสันต์

งบกำไรขาดทุน

สำหรับรอบระยะเวลา 1 เดือน สิ้นสุด ณ วันที่ 31 มกราคม 2535

รายได้ค่าซักรีด			6,200 บาท
หัก ค่าใช้จ่าย			
เงินเดือน	1,500		
ค่าเช่า	2,000		
ค่าน้ำ-ค่าไฟ	280		
วัสดุสำนักงานใช้ไป	<u>1,600</u>	<u>5,380</u>	บาท
กำไรสุทธิ			<u>820</u> บาท

ร้านซักรีด สุขสันต์

งบดุล

ณ วันที่ 31 มกราคม 2535

สินทรัพย์		หนี้สินและทุน	
เงินสด	10,420.-	หนี้สิน	
ค่าเช่าจ่ายล่วงหน้า	6,000.-	เจ้าหนี้	11,000
วัสดุสำนักงาน	1,400.-	ส่วนของผู้ถือหุ้น	
อุปกรณ์สำนักงาน	14,000.-	ทุน - นาย ก	25,000
		บวก กำไรสุทธิ	820
		หัก ก้อนใช้ส่วนตัว	<u>5,000</u>
	<u>31,820</u>		<u>20,820</u>
			<u>31,820</u>

จากงบดุลเราสามารถอ่านฐานะการเงินของร้านซักรีดนาย ก ได้ว่า จำนวนสินทรัพย์ทั้งสิ้น 31,820 บาท เป็นกรรมสิทธิ์ของเจ้าหนี้ 11,000 บาท เป็นกรรมสิทธิ์ของนาย ก ผู้เป็นเจ้าของ 20,800 บาท

กล่าวโดยสรุป ผลของรายการค้าต่อสมการบัญชีนั้น เราอาจกล่าวได้ว่าการเพิ่มขึ้นของสินทรัพย์อย่างหนึ่งอย่างใด ย่อมต้องเกิดจากการเพิ่มขึ้นของทุนการเพิ่มขึ้นของหนี้สิน หรือ

การลดลงของสินทรัพย์อีกประเภทหนึ่ง
ประเภทใดไม่ได้ ดังรูปต่อไปนี้

จะเกิดจากการเพิ่มขึ้นของสินทรัพย์อีกประเภทหนึ่ง

	สินทรัพย์	=	หนี้สิน	+ ส่วนของเจ้าของ
1. สินทรัพย์เพิ่ม	+ , -			
	+		+	
	+			+
2. สินทรัพย์ลด	- , +			
	-		-	
	-			-
3. หนี้สินเพิ่ม			+ , -	
			+	-
	+		+	
4. หนี้สินลด			- , +	
			-	+
	-		-	
5. ส่วนของเจ้าของเพิ่ม				+ , -
				+
	+			+
6. ส่วนของเจ้าของลด				- , +
			+	-
	-			-

ผังบัญชี (Chart of Account)

เพื่อให้การจัดทำบัญชีสะดวกและง่ายขึ้น จึงมีการแบ่งหมวดหมู่บัญชีออกเป็น 5
หมวดใหญ่ๆ คือ

1. สินทรัพย์ (Assets)
2. หนี้สิน (Liabilities)
3. ทุน (Capital)
4. รายได้ (Revenues)
5. ค่าใช้จ่าย (Expenses)

โดยในแต่ละหมวดจะประกอบด้วยชื่อบัญชีหลายๆ บัญชีด้วยกันแต่ละบัญชีจะมีการกำหนดเลขที่บัญชีไว้ด้วย เลขที่บัญชีที่กำหนดไว้จะแสดงถึงหมวดใหญ่ เช่น บัญชีที่อยู่ในหมวดของสินทรัพย์จะมีเลขที่บัญชีขึ้นต้นด้วยเลขหนึ่ง บัญชีที่อยู่ในหมวดของหนี้สินจะต้องขึ้นต้นด้วยเลขสอง หมวดทุนขึ้นต้นด้วยเลขสาม หมวดรายได้เลขสี่ และหมวดค่าใช้จ่ายเลขห้า

ในบางครั้งอาจมีการแบ่งย่อยลงไปอีกว่า สินทรัพย์หมุนเวียน 110 - 159 สินทรัพย์ถาวร 160 ดังต่อไปนี้

เลขที่บัญชี	ชื่อบัญชี
100	สินทรัพย์
110	สินทรัพย์หมุนเวียน
111	เงินสด
121	ลูกหนี้
131	สินค้า
141	ค่าใช้จ่ายล่วงหน้า
160	สินทรัพย์ถาวร
161	ที่ดิน
162	อาคาร
163	อุปกรณ์
164	เครื่องจักร
165	รถยนต์
170	สินทรัพย์อื่นๆ
171	เงินมัดจำ
200	หนี้สิน
210	หนี้สินหมุนเวียน
211	เจ้าหนี้
221	ค่าใช้จ่ายค้างจ่าย
260	หนี้สินระยะยาว
261	เงินกู้ระยะยาว
300	ส่วนของผู้ถือหุ้น
301	ทุนเรือนหุ้น
302	กำไรสะสม

เลขที่บัญชี	ชื่อบัญชี
303	เงินปันผล
400	รายได้
401	ขาย
402	ดอกเบียร์รับ
403	รายได้อื่นๆ
500	ค่าใช้จ่าย
501	ต้นทุนขาย
502	เงินเดือน
503	ค่าเช่า
504	ค่าน้ำประปา
505	ค่าไฟฟ้า

เดบิตและเครดิต

ศัพท์ทางบัญชีที่ควรทราบเพื่อประโยชน์ในการบันทึกข้อมูลในบัญชี รายการค้าที่เกิดขึ้นทุกรายการจะมีผลกระทบต่อบัญชีสองบัญชีหรือมากกว่านั้นเสมอ เช่น การนำเงินสดมาลงทุนย่อมกระทบกระเทือนถึงบัญชีเงินสด และบัญชีทุนในการบันทึกรายการนี้จะเดบิตบัญชีเงินสดและเครดิตบัญชีทุนดังนั้นจึงควรทำความเข้าใจคำว่า “เดบิต” และ “เครดิต”

เดบิต “Debit” (Dr) หมายถึง ด้านซ้ายของบัญชีซึ่งใช้บันทึกสินทรัพย์ที่เพิ่มขึ้นและหนี้สินกับส่วนของผู้เจ้าของที่ลดลง รายการบัญชีที่บันทึกทางด้านซ้าย เรียกว่า รายการเดบิต

เครดิต “Credit” (Cr) หมายถึง ด้านขวาของบัญชีซึ่งใช้บันทึกสินทรัพย์ที่ลดลงและหนี้สินกับส่วนของผู้เจ้าของที่เพิ่มขึ้น รายการบัญชีที่บันทึกทางด้านขวา เรียกว่า รายการเครดิต

ผลต่างระหว่างจำนวนเงินทางด้านเดบิต (ด้านซ้าย) และจำนวนเงินทางด้านเครดิต (ด้านขวา) เรียกว่า ยอดคงเหลือ ถ้าจำนวนเงินทางด้านเดบิตสูงกว่าเครดิต เรียกว่า ยอดคงเหลือเดบิต (Debit Balance) และถ้าจำนวนเงินทางด้านเครดิตสูงกว่าเดบิต เรียกว่า ยอดคงเหลือเครดิต (Credit Balance)

$$\text{จากสมการบัญชี} \quad \text{สินทรัพย์} = \text{หนี้สิน} + \text{ทุน}$$

สามารถใช้เป็นหลักในการบันทึกรายการได้โดยถือว่า สินทรัพย์ อยู่ด้านซ้ายคือ เดบิต หนี้สิน และทุนอยู่ด้านขวาคือ เครดิต ถ้าผลของรายการทำให้เพิ่มขึ้นก็จะบันทึกให้เพิ่มขึ้นตามด้านที่อยู่

ถ้าผลของรายการค้าทำให้ลดลงก็จะบันทึกในด้านตรงกันข้ามที่อยู่ฝั่งนี้ไม่ว่าจะเป็นสินทรัพย์
หนี้สิน หรือ ทุน

สินทรัพย์		หนี้สิน				ทุน	
เดบิต	เครดิต	เดบิต	เครดิต	เดบิต	เครดิต	เดบิต	เครดิต
เพิ่ม +	ลด -	ลด -	เพิ่ม +	ลด -	เพิ่ม +	ลด -	เพิ่ม +
	สินทรัพย์	ด้านที่อยู่	เดบิต	เพิ่ม	ลด		ลด
	หนี้สิน	“	เครดิต		เดบิต		เครดิต
	ทุน	“	เครดิต		เครดิต		เดบิต
	รายได้	“	เครดิต		เครดิต		เดบิต
	ค่าใช้จ่าย	“	เดบิต		เดบิต		เครดิต

ตัวอย่างการบันทึกรายการค้าในบัญชีแยกประเภท

จากตัวอย่างการวิเคราะห์รายการค้าของรายชักรีดสุขสันต์

(1) นาย ก นำเงินสดมาลงทุน 25,000 บาท

บัญชีที่เกี่ยวข้อง คือ บัญชีเงินสดซึ่งเป็นสินทรัพย์มียอดเพิ่มขึ้น 25,000 บาท และ
บัญชีทุน-ก ซึ่งเป็นบัญชีส่วนของเจ้าของมียอดเพิ่มขึ้น 25,000 บาท

บัญชีเงินสด		บัญชีทุน - ก	
(1) 25,000			(1) 25,000

(2) จ่ายเงินสดซื้อของใช้สิ้นเปลือง 3,000 บาท

บัญชีที่เกี่ยวข้อง คือ บัญชีเงินสดซึ่งเป็นสินทรัพย์มียอดลดลง 3,000 บาท และ
บัญชีวัสดุสำนักงาน ซึ่งเป็นสินทรัพย์มียอดเพิ่มขึ้น 3,000 บาท

บัญชีเงินสด		บัญชีวัสดุสำนักงาน	
(1) 25,000	(2) 3,000	(2) 3,000	

(3) ซื้ออุปกรณ์ชักรีดเป็นเงินเชื่อ 14,000 บาท

บัญชีที่เกี่ยวข้องคือ บัญชีอุปกรณ์สำนักงานซึ่งเป็นสินทรัพย์มียอดเพิ่มขึ้น 14,000
บาท และบัญชีเจ้าหนี้ ซึ่งเป็นหนี้สินมียอดเพิ่มขึ้น 14,000บาท

บัญชีอุปกรณ์สำนักงาน		บัญชีเจ้าหนี้	
(3)	14,000	(3)	14,000

(4) รับเงินสดเป็นค่าชักรีด 6,200 บาท

บัญชีที่เกี่ยวข้อง คือ บัญชีเงินสดซึ่งเป็นสินทรัพย์มียอดเพิ่มขึ้น และบัญชีรายได้ค่าชักรีด ซึ่งเป็นรายได้มียอดเพิ่มขึ้น 6,200 บาท

เงินสด		รายได้ค่าชักรีด	
(1)	25,000	(4)	6,200
(4)	6,200		
(2)	3,000		

(5) จ่ายเงินเดือน ค่าเช่า ค่าน้ำ-ค่าไฟ รวม 3,780 บาท

บัญชีที่เกี่ยวข้อง คือ บัญชีเงินสดซึ่งเป็นสินทรัพย์มียอดลดลง 3,780 บาท และบัญชีเงินเดือน ค่าเช่า ค่าน้ำ-ค่าไฟ มียอดเพิ่มขึ้นรวม 3,780 บาท

เงินสด		เงินเดือน	
(1)	25,000	(5)	1,500
(4)	6,200		
(2)	3,000		
(5)	3,780		

ค่าเช่า	
(5)	2,000

ค่าน้ำ-ค่าไฟ	
(5)	280

(6) จ่ายชำระหนี้ 3,000 บาท

บัญชีที่เกี่ยวข้อง คือ บัญชีเงินสดซึ่งเป็นสินทรัพย์มียอดลดลง 3,000 บาท และบัญชีเจ้าหนี้ ซึ่งเป็นหนี้สินมียอดลดลง 3,000 บาท

เงินสด		บัญชีเจ้าหนี้	
(1)	25,000	(3)	14,000
(4)	6,200		
(2)	3,000		
(5)	3,780		
(6)	3,000	(6)	3,000

(7) ตรวจสอบของใช้สิ้นเปลือง คงเหลือ 1,400 บาท

บัญชีที่เกี่ยวข้อง คือ บัญชีวัสดุสำนักงานซึ่งเป็นสินทรัพย์มียอดลดลง 1,600 บาท และบัญชีวัสดุสำนักงานใช้ไป ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายมียอดเพิ่มขึ้น 1,600 บาท